НЕЂЕЉКО ЗОРИЋ

ОКУПАТОРСКИМ ОРУЖЈЕМ НА СОПСТВЕНИ НАРОД

Освајачи ових наших простора, одувјек су, међу подмитљивим завичајцима тражили и, нажалост често налазили своје „Spie", „Suckore", „Informatore fiduciose", те разне друге сараднике, који су им, за пар цекина, фиорина, лира или лажних њемачких марака – вјерно служили против сопственог народа, а посебно оних који су се, на било који начин, одупирали туђинској власти. Тако је било и у току Другог свјетског рата, у, као што народ каже, „добра доба за црна образа"!

Народни отпор италијанској власти у Боки Которској отпочео је објављивањем Краљевског декрета о припајању Боке – Краљевини Италији и трајао је, у већем или мањем интензитету, до капитулације Краљевине Италије.

Оружани отпор италијанској власти, први су тринаестојулским акцијама отпочели становници побуњених села на источном дјелу тзв. Которске провинције а кулминирао је свеопштим народним устанком у њеном сјеверо-западном дјелу од средине новембра 1941. до краја маја 1942. године. У оружаном устанку су, на одговарајући начин, учествовали сви друштвени слојеви и сви узрасти. Туђин је окупирао, а не ослободио, како је фашистичка пропаганда тврдила, њихову земљу, и они су се, на позив Комунистичке партије Југославије, и других родољуба, слиједећи примјере својих предака, дигли да бране своја огњишта.

Ову ширину устаничког покрета у Боки Которској су признавали и његови непријатељи. Префект Франко Скаселати (Franco Scassellati) у свом извјештају Гувернеру Далмације Ђузепе Бастианинију (Giuseppe Bastianini), од 15. фебруара 1942. године наводи како је у току оружаног устанка:

„... Полицијским органима у многоме била ограничена могућност подузимања оних превентивних мјера које су, прије избијања устанка, давале веома добре резултате; ово из разлога што више нијесу у стању да разликују које су особе нама наклоњене а које непријатељске. *Ово су устаници хтјели, па и постигли, јер им је познато да оштрим устанком могу све добити...*"[1]

Окупаторске снаге ни са приспјелим новим појачањима пуних шест мјесеци нијесу успјевале да поврате од устаника запосједнуту територију

[1] Извјештај префекта Скаселатија бр.: 33/3, од 15. фебруара 1942. године – АВИИ, бр. рег. 33/6, к. 559. Потцртао аутор.

под Орјеном. И управо тада долази до изражаја њихова лукавост и најдрастичнији вид примјене њихове, од давнина познате девизе „Divide ed impera". Ангажовањем обавјештајних органа, полицијских и политичких фактора, органа фашистичке странке од једног броја профашиста, беспосличара, дезертера из партизанских редова – организују прве нуклеусе војно-полицијских формација тзв. „Добровољачке антикомунистичке милиције" (Milizzia Volontaria anticomunista – MVAC) за борбу против устаника у приморској, херцегновској и рисанској општини.

На организовању ових формација се, поред осталих, активно ангажовао и градоначелник општине Херцег Нови Родолфо Ромеи. Он у једном свом строго повјерљивом извјештају обавјештава префекта Скаселатија о лицима, која је међу домороцима ангажовао на организовању антикомунистичких формација у херцегновској општини. Придобијени домороци „нијесу Италијани али су наши провјерени пријатељи". Градоначелник Ромеи тражи од префекта потребно наоружање.[2]

Позивајући се на поменути извјештај, префект истог дана даје налог да се „исплати сума од 10.000 лира... per l'assistenza ai componenti le bande..." (као помоћ за регрутовање припадника антикомунистичких јединица).[3]

На организовању антикомунистичких формација власти Которске провинције радиле су већ у вријеме припремања „Пролећне офанзиве" на партизанске територије, средином априла 1942. године.

Префект Скаселати у свом строго повјерљивом извјештају од 8. маја 1942. године, обавјештава Гувернера Далмације Бастианинија о конституисању оружаних антикомунистичких формација у Покрајини и тражи хитно упућивање одговарајућег наоружања. Префект подсјећа Гувернера „да је приликом посјете Риму разговарао са Његовом екселенцијом дивизијским генералом Антонио Скуером (Antonio Scuero), подсекретаром у Министарству рата, као и са маршалом Талариком (Talarico), инспектором за војна питања у Министарству унутрашњих послова – који су му рекли да на писмени захтијев гувернера, могу доставити одређен број пушака модел 91 и извјестан број митраљеза. Префект наводи да би његове потребе, за сада, могло задовољити 500 комада пушака, модел 91 и 10 митраљеза...". Префект подвлачи ургентност ових испорука.[4]

Гувернер Далмације Бастианини, 18. маја 1942. године, упућује лично писмо подсекретару у Министарству рата, дивизијском генералу Скуеру, у којем каже:

[2] Извјештај је обавјештајне садржине, због чега, највјероватније, не носи број протокола, ни датум писања ни одашиљања. АВИИ, рег. бр. 5/8–1, к. 569.

[3] Налог за исплату наведене суме префект је исписао руком на напријед цитирани извјештај, 28. маја 1942. године под бројем 252 РИС. АВИИ, бр. рег. 5/8–1, к. 569.

[4] Писмо префекта Скаселатија – Гувернеру Бастианинију, бр. рег. Габ. 27 РИС, од 8. маја 1942. године. АВИИ, бр. рег. 30/1–1, к. 553.

„... Come sai, nella Provincia di Cattaro, sono state constituite da tempo alcune bande composte di elementi locali a noi fideli, che collaborano con i reparti del R. Esecito nell'azione da loro svolte contro i ribelli.

Dati i buoni risultati sin qui ottenuti, quelle Autoritâ militari hanno in animo di aumentare il numero di tali bandi procedendo a nuovi recrutamenti...". („... Као што знаш у Которској провинцији су још раније биле конституисане формације састављене од нама оданих локалних елемената, који садејствују са јединицама краљевске војске у акцијама против одметника. Обзиром на добре резултате, до сада постигнуте, наведене војне команде намјеравају да број ових формација повећају новим регрутовањима...").

Гувернер понавља захтјев за што хитније упућивање 500 комада пушака модел 91 и 10 комада митраљеза, за њихово наоружавање.[5]

Формирање Херцеīновске чеīе МВАЦ

Херцегновска чета Добровољачке антикомунистичке милиције формирана је 24. маја 1942. године. Родолфо Ромеи, градоначелник Херцегновске општине извјештава префекта Скаселатија својим извјештајем од 24. маја 1942. године, следеће:

„... Vi informo che domenica scorsa, 24. c. m. alle ore 17 nel padiglione della Banda cittadina, ebbe luogo la seconda adunata degli anticomunisti alla guale ha presenziato pure il Capo di Stato Magiore, Colonello Mango della divisione 'MESSINA'. Gli intervenuti, nel numero totale di 109 hanno riconfermato il desiderio di enttrare immediatamente in azione.

Parecchi di loro hanno parlato. A tutti ha risposto il Colonello Mango assicurandoli che aveva provveduto per la vestizione dei primi 50 volontari ai qualli è stata rilasciata una speciale tessera di riconoscimento di natura e a scopi militari...".[6]

Формирање Корīуса МВАЦ за Далмацију

Формирање Добровољачке антикомунистичке милиције као специјалних војно-полицијских снага италијанске војске озваничено је посебном Наредбом гувернера Далмације Ђузепа Бастианинија. Ова наредба подређеним институцијама и командама, у скраћеној верзији, гласи:

[5] Фотокопија писма, АВИИ, бр. рег. 30/1–4, к. 553. Према префектовом извјештавању, јединице МВАЦ су већ биле формиране у Грбљу и у Рисну од неколико десетина Кривошијана, избјеглих са ослобођене партизанске територије.

[6] „Извјештавам вас да је прошле недјеље, 24 ов. мјесеца у 17 сати у просторијама Градске музике, одржан други састанак антикомуниста, којему је предсједавао начелник штаба дивизије 'MESSINA', пуковник Манго. Присутни, њих 109, су поново потврдили своје жеље да одмах крену у акцију. Многи од њих су говорили. Пуковник Манго им је одговарао, увјеравајући их да је већ обезбједио војну опрему за првих 50 добровољаца, којима су издате и посебне легитимације". Документ, АВИИ, бр. рег. 5/8–2, к. 569.

„... Оснивају се војно-полицијске формације под именом: *'Corpo dei volontari anticomunisti della Dalmazia italiana'* (Корпус добровољачке антикомунистичке милиције италијанске Далмације). За команданта корпуса поставља се шеф Војног кабинета гувернера Далмације, пуковник Eugenio Morra.

Командант Корпуса ће командовати и вршити контролу свих формација МВАЦ, посредством њему подчињених официра и подофицира из рода 'Milizzia volontaria della siqurezza nationale' (Добровољачке милиције за националну безбједност)."

Оснивају се два типа формација:

1. *Оружане формације* (Bande armate) које ће бити употребљене за борбу против комуниста у било којем дјелу Далмације.

2. *Наоружани сељаци* (Paesani armati) – то су цивили који живе у својим селима и врше службу локалне заштите и оружане одбране, под командом најближе станице краљевских карабињера.

У сваком селу се формира по једно или два одјељења под заповједништвом локалног старјешине.

Поред неопходних провјера приликом пријема, придржавати се следећих критерија:

– Да се у ове формације регрутују лица рођена у дотичном региону а која поднесу молбу за пријем,

– Сваки припадник МВАЦ, прије него буде наоружан, мора да положи заклетву следеће садржине:

„Заклињем се Богом да ћу свој живот жртвовати за уништење комунизма, тукући га оружјем у руци, по наређењу владе италијанске Далмације, обезбјеђујући мир и просперитет у складу са законом и фашистичким поретком.

Ако откажем послушност претпостављеном који ће ми бити одређен или се огријешим о положену заклетву, нека Бог и италијанска Влада, казни мене и моју породицу...".

Припадници Добровољачке антикомунистичке милиције посједоваће посебне легитимације, са сликом, у којима ће бити уписана врста и бројеви оружја и количина муниције са којом је дотични задужен.

Истом наредбом је прописан и изглед униформе, ознаке, висине плата, количине следовања намирница за припадника и његову породицу.[7]

Командант шестог армијског корпуса је, на основу ове наредбе, прописао правила службе по којима су припадници формација МВАЦ морали извршавати наређења обавјештајних органа, сарађивати са снагама Јавног реда, учествовати у контроли и заштити граничног појаса.

[7] Наредба Гувернера Далмације „SEGRETO", N. 242 di Prot. G. M. (Документат Н. 14) у Задру, 23. јуна 1942. године. (Зборник докумената Врховне војне команде Италије *Dalmazzia una cronica per la storia, 1942,* Рим, 1990, стр. 355–359, 609.

Ево кратких извода из ових правила:

– Сваки припадник МВАЦ је потписивао уговор на годину дана са могућношћу обнављања истог.

– Добијали су плате у лирама и то:

Лира 10 дневно за обичног добровољца;

Лира 20 дневно за Старијег водника (Serggente maggiore).

– Према поменутој Наредби, припадници МВАЦ, уживали су и друга права као и остали припадници италијанских војних снага.

– Могли су напредовати до чина старијег водника.

– Могли су бити одликовани за ратне заслуге.

– У случају смрти или рањавања у оружаном сукобу са комунистима, користили су иста права као и припадници других редова италијанске војске.

Војна структура ових формација је била: Корпус, бригаде, батаљони, чете и водови.

Једино водовима су командовала лица локалног порјекла у које су власти имале пуно повјерење, док су осталим формацијама искључиво командовали официри италијанске војске из рода „Добровољачке милиције за националну безбједност“, или рода краљевских карабињера.

Добровољачки батаљон Орјен
»BGT Volontari dell' Orien«

Наредбом команде шестог армијског корпуса од 18. августа 1942. године основан је Добровољачки батаљон Орјен са циљем да се помоћу домаћих елемената, антикомуниста, разбије и уништи устанички покрет у сјеверозападном дјелу ондашње Которске провинције. Батаљон је у свом саставу имао четири чете састављене од сталних оружаних формација (Bande armate) и одјељења наоружаних сељака (paesani armati) у устаничким селима. Четама су командовали италијански официри а одјељењима повјерљиви појединци из дотичних села.

За разлику од других сличних формација, овај батаљон је имао своју сопствену администрацију, смјештеном у Команди херцегновског гарнизона.

Батаљон је постигао значајне успјехе у чишћењу терена, откривању и уништењу партизанских база, илегалаца КПЈ, њихових јатака и на крају самог руководства НОП, односно Мјесног комитета КПЈ за поменуто подручје. Под формом борбе против комуниста на мети његових прогона нашли су се сви они који су италијанску власт сматрали окупаторском а Краљевину Италију нијесу прихватали као своју домовину.

Дејствима припадника МВАЦ, власти Которске провинције су, након реокупације партизанске територије, успјешно провеле диференцијацију међу становништвом: на оне себи лојалне, неутралне и непријатељски расположене грађане. Изолацијом ових последњих у два концен-

трациона логора Мамулу и Превлаку, те логоре у Италији – кажњавањем најтежим судским пресудама најистакнутијих устаника и припадника НОП-а, извршења великог броја смртних пресуда – власти провинције су, коначно, успјеле да проведу пуну пацификацију, те, како су је они звали, своје „најисточније покрајине".

Ни једна јединица италијанске регуларне војске није била ефикаснија у борби против НОП-а у Боки Которској.

Оснивање формација МВАЦ, њихов карактер, намјена и почињена недјела једног броја њихових припадника против сопственог народа – заслужује много продубљенију и систематизованију анализу. То на овом мјесту не чинимо због ограничености простора, али ћемо ради потпуније слике, фрагментарно подсјетити само на неке од почињених злочина на територији ондашње Херцегновске општине.

Припадници херцегновске чете МВАЦ, 28. маја 1942. године хапсе Нељка (Стевана) Грбића, рођеног у Сушћепану 23. септембра 1917. године, обућарског радника и под оптужбом да је опасни комуниста, предају италијанским властима, које га стријељају у тврђави Шпањола.

Припадници Мокринског вода МВАЦ хапсе и на бруталан начин спроводе и предају италијанским властима, 28. маја 1942. године, Божа (Јована) Познановића, земљорадника рођеног у Ратишевини 17. јануара 1919. године, оптужујући га да је секретар Шћепа Шаренца. Италијанске власти га спроводе у тврђаву Шпањола и тамо стријељају, 1. јуна 1942. године.[8]

Припадници Мокринског вода МВАЦ из села Мокрине, на звјерски начин 1. јуна 1942. године су убили Васа (Јова) Косића, земљорадника (рођеног у селу Сврчуге 5. октобра 1881. године), у шумарку испод Видова Врха.

Припадници Крушевичког вода МВАЦ су 8. јуна 1942. године, на брежуљку званом Љешова глава, изнад Врбања, опколили и убили свог земљака Сима (Пера) Томашевића, земљорадника рођеног у селу Врбањ 5. октобра 1889. године.

Припадници Крушевичког вода МВАЦ су мјесецима гањали, открили и убили свог земљака Мића (Николе) Вавића, земљорадника (рођеног у селу Крушевице 1. новембра 1896. године), на Врбању 17. марта 1943. године.[9]

Припаднике *BGT Volontari dell' Orien* су команде италијанске војске и префект тадашње Которске провинције, користили и у другим акцијама против припадника Народноослободилачког покрета.

Префект Франко Скаселати у свом извјештају Гувернеру Далмације од 4. јуна 1942. године наводи да су: „... Nuclei delle bande anticomuniste di Mocrine e Krusevice sono state lasciate a presidio rispettivamente dei fortini di

[8] *Пали за слободу* (Спомен књига), 1991, стр. 239, 287.

[9] *Исто*, стр. 257, 302, 227.

Mocrine – Quota 810 (UO–FG) e dell'abitato di Krusevica...". (Оделења антикомунистичких формација из Мокрина и Крушевица су остављена на односне положаје квота 810 (УО–ФГ) и у село Крушевице).[10]

По наређењу команде Корпуса МВАЦ при Гувернаторату Далмације, крајем јула 1942. године, упућена је у мјеста сјеверне Далмације једна јединица Добровољачког батаљона Орјен. Јединица је, у саставу италијанске војске, под видом борбе против комуниста, пљачкала, силовала, убијала недужне становнике у околини Градине, Бенковца и других мјеста. Учествовала је и у оружаним окршајима са тамошњим партизанским јединицама.[11]

Припадници Крушевичког вода МВАЦ су 30. маја 1942. године, на простору изнад села Врбањ, напали и разбили групу, у ствари припаднике штаба Орјенског партизанског батаљона, који су се под вођством Николе Ђурковића, враћали са Сланог. Том приликом су ранили а затим заробили Рада (Јанићија) Радојковића и Јованку Косић и предали их италијанској команди, која је Радојковића стријељала а Јовану Косић осудила на вишегодишњу робију.

Према тврђењу учесника припадници поменутог вода су том приликом убили и свог земљака Јована (Алексе) Вавића, Бутурова рођеног у селу Крушевице 19. августа 1902. године.[12]

Припадници поменутих формација МВАЦ су у садејству са јединицом италијанске војске и групом четника из Грахова, 21. јануара 1943. године учествовали у откривању и уништењу руководства Народноослободилачког покрета и Мјесног комитета КПЈ за Херцег Нови у засеоку Тушупи, село Поди, којом приликом су убијени: Никола Ђурковић, адвокат, Данило Павичић, студент филозофије, Саво Илић, агротехничар, Стијепо Шаренац, студент медицине. Дајући одушка свом расположењу, учесници у овој акцији, хватају се у коло на главном градском тргу и уз најпогрдније псовке на рачун убијених земљака, скупа са италијанским фашистима кличу Дучеу, Италији и фашизму.[13]

Припадници Добровољачког батаљона Орјен и Антикомунистичког комитета из Херцег Новог и појединих устаничких села, учествовали су у саслушавању припадника Орјенског партизанског батаљона, као свједоци и тужитељи, и то скупа са официрима обавјештајног, контраобавјештајног и истражног одјељења Команде пјешадијске дивизије MESSINA. Ове мјешовите комисије су одређивале кога ће од заробљених партизана предати у надлежност Ратног војног суда, кога ће казнити репресивном а кога политичком интернацијом, а кога отпустити кући и ангажовати у сеоске страже. Око 200 партизана је било стављено у на-

[10] АВИИ, бр. рег. 20/5–1, к. 569.

[11] Витомир Градишка: *Приморска чета*, Шибеник, 1969, 28, 29.

[12] *Затвори и логори у Боки Которској и Бокељи у затворима ван Боке*, Зборник, Херцег Нови, 1985, 610.

[13] *Стојадин Солдатовић*: „Историјски записи", Титоград, 2/1975, 391, 395.

длежност Ратног војног суда. Око 120 њих су били суђени на најтеже казне (око 90 на казну смрти, од којих над тридесетак је извршена казна а остали спроведени у Италију на издржавање казни доживотне робије), остали су суђени на временске казне од 8 до 30 година затвора.[14]

На суђењима припадницима Народноослободилачког покрета пред судским вијећем Специјалног суда за Далмацију, у Котору, свједоци тужбе и тужитељи су, углавном, били припадници Добровољачког батаљона ОРЈЕН.

Ни једна друга формација италијанске војске није постигла такве успјехе против припадника Народноослободилачког покрета у Боки Которској, као припадници Добровољачке антикомунистичке милиције.

Формирањем ових јединица италијанске војне и цивилне власти су постигле пун успјех. За десет, или двадесет лира дневно и прегршт макарона припадници МВАЦ су служили Мусолинијевом фашизму – против својих земљака, антифашиста, који нијесу прихватили италијанско подаништво.

Припадници МВАЦ су сличне акције против припадника Народноослободилачког покрета вршили и на подручју Рисанске, Которске, Грбаљске и Тиватске општине.

У свега пар случајева појединци из редова МВАЦ су покушали помоћи појединцима из ближе родбине.

Мотиви колаборације су били различити. Они су се кретали од жеља за осветом до увјерења у побједу сила Осовине. Неки су у свему томе видјели шансу за преживљавање а било је и оних који су, у тежњи за влашћу над другима, били безобзирни и заборављали на част и образ. Један број њих, посебно припадника Љотићевог ЗБОР-а, су са увјерењем прихватили фашистичку идеологију.

Велики број њих је био заведен италијанском и њемачком пропагандом, јер како иначе објаснити да су већина њих, након капитулације Краљевине Италије, добровољно ушли у састав жандармеријских јединица, које су формирале њемачке команде за борбу против партизана а којима су командовали официри бивше КЈВ, четнички оријентисани.

Припадници ових квислиншких формација су себе називали националистима. Чудно је што и поједини историчари за припаднике МВАЦ прихватају овај назив, не наводећи, наравно, при томе чији су у ствари националисти били. И сам префект Скаселати је, наравно из других разлога, полемисао о овом, по њему погрешном називу за МВАЦ. У ин-

[14] Командант дивизије MESSINA, генерал Карло Тући (Carlo Tucci) извјештава команду шестог армијског корпуса: „... La cernita è stata effettuata da ufficiali della I sezione del comando di divisione, coadiuvati dal Comitato anticomunista di Castelnuovo e da sicuri informatori...". (Провјере и саслушања врше официри „I" одељења (обавјештајно) команде дивизије уз помоћ Антикомунистичког комитета из Херцег Новог и сигурних информатора). АВИИ, рег. бр. 7/8–2, к. 569.

струкцији коју је тим поводом упутио војним полицијским и политичким старјешинама Которске провинције, он каже:

„... Организовање оружаних одреда, састављених од домаћих елемената, био је један вјешт потез, подржан од политичке а остварен од војне власти – да би бунтовничким елементима супротставили домаће елементе одлучне да се бране и нападају. Застава тих оружаних одреда јесте: борба против комунизма! Стога је потребно истаћи *да те формације немају никакву животну базу политичког значаја, нити је требају имати на националној бази.*

У часу када војна власт, у сагласности са политичком влашћу, буде донијела одлуку да им обустави или поништи следовања, то ће се провести тако да послије тога неће моћи постојати организација, комитети, чија би организација могла представљати инкогниту сумњивог карактера..."[15]

Италијанске команде су четничке јединице са којима су сарађивале у Херцеговини и Црној Гори називале „националним бандама", „bande antibolschevique", док су „националистима" називали формације генерала Крста Поповића. Формације МВАЦ, које су дејствовале на анектираним подручјима под командом њених официра, звали су Добровољачка антикомунистичка милиција или Орјенски добровољци.

Назив „националисти" којег су себи приписивали припадници колаборационистичких формација МВАЦ је била још једна њихова обмана становништва Боке Которске.

Интересантно ће бити да, у најкраћем, нешто кажемо о томе како су припадници поменутих формација објашњавали своју улогу и положај у „италијанској Далмацији", односно Которској провинцији након капитулације Краљевине Италије. Лист „Црногорски вјесник" који излази на Цетињу за вријеме њемачке окупације, у уводнику под насловом: „Национални батаљон ОРЈЕН у Боки Которској и његова улога у борби против комунизма", пише:

„... Италијанске власти у окупираној Боки нијесу биле у могућности раскрстити са комунистима, из више разлога а то су: непознавање мјештана, менталитета народа, прошлости појединаца и што је најважније у Боки тада није било ни једно лице, Бокељ, као званични преставник ове покрајине, већ су све и сва биле само италијанске власти, према којима је народ био непријатељски расположен, без обзира на политичко опредјељење. Оваква ситуација припријетила је потпуном уништењу... јер је тадашњим италијанским властима било у интересу италијанизирање Бокеља... Народноослободилачка војска је имала знатан успјех код многих, чак и национално тада исправних људи...

[15] Инструктивно писмо префекта Скаселатија, Габ. Н. 346, РИС, Котор, 11. јула 1942. године. АЈ, инв. бр. 138, збирка НОБ, 4–11/1. Подвлачења су ауторова.

Организацију националних Бокеља, Италијани одобравају тешка срца, јер они веле за Боку „Italianissima“, али пред комунистичком опасношћу чисто су приморани...

Покрет се нагло шири; од 40 бораца број је достигао преко 1.500 бораца из Боке, подјељених у четири чете...

Већ у првим борбама успјевају националисти да униште партизански батаљон, од којега биједни остаци – свега неколико јадова, „комесара“ и „команданата“ остају у шуми још неухваћени да би послије извјесног времена пали у клопку, коју су им национални Бокељи, уз помоћ црногорских четника – приредили. Том приликом убијен је Никола Ђурковић, политички комесар Орјенског партизанског батаљона са још три злогласна политкома. Са овим је ликвидирана комунистичка опасност у Боки.[16]

Послије капитулације Италије, њемачке војне власти преузимају колаборационистичке јединице, остављајући им оружје за антикомунистичку борбу, чување објеката и одржавање реда и мира.“

Не упуштајући се, на овом мјесту, у анализу горе наведених тврдњи и ставова, из наведеног се логички може закључити да је „организација националних Бокеља“, у ствари италијанска МВАЦ, била, као што смо напријед видјели, полицијска формација италијанске војске за борбу против припадника Народноослободилачког покрета.

Оружаном борбом против својих земљака, који управо нијесу прихватали „да Бока буде italianissima“, они су вјерно служили фашистичкој власти, као њене формације. Исто то чине и под њемачком управом и просто је невјероватно да неко нормалан у томе види „национални интерес Бокеља“.

Да ли је уопште потребно помињати да ни један припадник италијанских окупационих снага, нити припадник њемачких окупационих власти – није страдао од њиховог оружја – док су се немилосрдно обрачунавали са домаћим живљем само због тога што је појединце неко од њих крстио комунистима.

У напријед цитираном чланку каже се да су припадници италијанске МВАЦ за вријеме њемачке управе „Српску Боку враћали нормалном животу“. А како је то враћање у ствари изгледало, илустроваћемо само са пар примјера из херцегновске општине.

Ти „велики Срби“ су 6. јануара 1944. године, на српско Бадње вече, упали у кућу Крста Поробића у селу Мојдеж и искрај бадњака, који је управо био наложен, извели мирног земљорадника, Србина, Новака (Крста) Поробића, старог 31 годину и исто вече заклали.[17]

[16] *Црноїорски вијесник,* бр. 18 од 29. децембра 1943. године, Цетиње.

[17] Спомен књига *Пали за слободу*, Котор, Тиват, Херцег Нови, 1991, 290.

На исто Бадње вече, та иста група „великих Срба“, извела је такође искрај српских бадњака, Србина Петра (Стевана) Грбића, столарског радника, старог 25 година и заклала недалеко од његове куће.[18]

Припадници жандармеријских, односно четничких формација су 28. јуна 1944. године упали у кућу Јована Познановића у селу Ратишевина и кундаком пушке, у кревету, наочиглед родитеља, усмртили Жарка (Јована) Познановића, земљорадника старог 20 година, такође Србина.[19]

Припадници жандармеријске станице Суторина, 12. јула 1944. године, иза славске Петровданске трпезе, узимају старог домаћина Милана (Ђура) Брајевића, земљорадника из села Мојдежа, оца седмеро дјеце, Србина и истог дана убијају у предјелу Тјесни кланац, на путу Мојдеж–Суторина.[20]

Истог дана, 12. јула 1944. године, иста група жандара, одводи из његовог дома у селу Мојдежу, земљорадника Тодора (Илије) Радунчића, оца троје дјеце, старог 46 година, такође Србина, и убија га у исто вријеме, на истом мјесту, као и Брајевића.[21]

Сви они су били угледни сељани, који су мирно живјели код својих кућа, бавили се земљорадњом и нијесу припадали никаквим комунистичким или сличним војним формацијама. (Подаци добијени и од укућана наведених жртава.)

Овдје се, заиста, не може говорити о „спашавању“ сопственог народа од окупатора, већ једино о најизразитијем служењу окупаторима против сопственог народа.

Велики број припадника званих антикомунистичких формација и жандара из Боке Которске, под заштитом њемачке војске крајем априла и почетком маја 1945. године – због страха од посљедица за почињене злочине над својим народом – напуштају своју земљу или страдају у оружаним сукобима са партизанским дивизијама, на границама Југославије.

Један број припадника ових квислиншких формација је, након ослобођења Боке Которске био изведен пред Војни суд и кажњен за почињене злочине, док је већина припадника МВАЦ и њемачке жандармерије, захваљујући великодушности команди НОВЈ, примљена у редове Прве бокељске ударне бригаде и друге јединице, НОВЈ у којима су остварили права бораца НОР и касније се укључили у изградњу земље, као равноправни грађани нове државе.

---

[18] *Исто*, 239.

[19] *Исто*, 287.

[20] *Исто*, 225.

[21] *Исто.* 296.

NEDJELJKO ZORIĆ

AGAINST ONE'S OWN PEOPLE WITH THE OCCUPIERS' WEAPONS

Summary

Under the Decree of May 18, 1941, the Kingdom of Italy annexed and installed Italian rule in the Bay of Kotor region, declaring it its own PROVINCIA DI CATTARO.

For a full six months, the armed uprising led by communists, anti-fascists and other patriots defended the liberated territory and prevented Italian rule from being installed in the majority of its easternmost Province.

Unable to crush the popular armed uprising, the Italian authorities organized armed detachments, consisting of locals, called *The volunteer anticommunist militia* (Milizia volontaria anticomunista – MVAC). These detachments operated under the command of Italian officers, swore allegiance to King Emmanuel and Il Duce, wore the uniforms of the Italian army, were armed with Italian weapons, and picked up their salaries and rations at Italian army command posts.

Serving a foreign conqueror, they inflicted enormous harm on their own people! Members of these detachments, which – after Italy's capitulation – joined Chetnik formations – called themselves nationalists, but they were nothing more than ordinary collaborationists.